

καὶ Νεαπόλεως ἰδίως. Τοῦτο ἔμως δὲν διήρκεσε πολλὸ καὶ ἡ ἐπιρροή τοῦ Τιτσιάνου καὶ Τιντορέτου ἐπρόκειτο μετ' οὐ πολὺ νὰ παραμερισθῇ ὑπὸ τῆς προσωπικῆς ἰδιοφυΐας τοῦ νεαροῦ Ἑλληνας, εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς ὁποίας οὐκ ὀλίγον συνέβαλεν ἡ τόσον τὴν Ἀνατολὴν ὑπενθυμίζουσα Ἰσπανία. Μόλις τριακονταετῆς ὁ Θεοτοκόπουλος, ἀκούων εἰς τὴν φωνὴν τῆς μεγάλης τότε Ἰσπανίας προσπαθοῦσης νὰ ἐξυψώσῃ τὸ καλλιτεχνικὸν αὐτῆς γόητρον εἰς ἴσην πρὸς τὸ πολιτικὸν αὐτῆς τοιοῦτον μοῖραν, διέσχισε τὴν Τυρηνικὴν καὶ μετέβη νὰ ἐγκαταστηθῇ εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἱβηρικῆς, τὸ Τολέδον. Ἄν καὶ ἡ ἐπίσημος πρωτεύουσα μετεφέρετο ἀκριβῶς τότε εἰς Μαδρίτην, καὶ ὀλίγον κατόπιν προσωρινῶς εἰς Ἐσκουριάλ, τὸ Τολέδον, ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα, παρέμενε ἔτι ἡ καρδιά τῆς Ἰσπανίας. Ἀρκεῖ νὰ ἐπισκεφθῇ τις καὶ σήμερον ἀκόμη τὴν περιώνυμον ταύτην ἐπὶ βράχου ἐκτισμένην καὶ ὑπὸ τοῦ Τάγου ἡμικυκλειδῶς περιβεβρεχόμενην πόλιν, κρατοῦσαν ἀκέραιον τὸν μεσαιωνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, μὲ τὰς δύο γεφύρας τῆς, τὰς ὀχυράς τῆς πύλας, τὴν πλουσίαν μητρόπολιν καὶ τὰς πολυπληθεῖς ὅσον καὶ ἐνδιαφερούσας ἐκκλησίας τῆς, τὸ ἰσχυρὸν Alcazar, καὶ τὰς μεσαιωνικὰς τῆς οἰκίας διὰ νὰ ἐννοήσῃ τὸν ποτὲ πλοῦτον καὶ τὴν σπουδαίαν τῆς σημασίαν. Εἰς αὐτὴν κατέλυσεν ὁ Θεοτοκόπουλος, ἐκεῖθεν ἰδίως, ὑπὸ τὴν ἐκεῖ κρατοῦσαν ζωὴν καὶ πνεῦμα ἐνεπνεύσθη, ἐκεῖ εἶδον τὸ φῶς τὰ μεγαλύτερα ἀριστουργήματά του.

Ἐν ἐκ τῶν πρώτων ἔργων τοῦ ζωγράφου μετὰ τὴν εἰς Τολέδον ἀφίξιν του, συγχρόνως ἐκ τῶν καλυτέρων του, εἶναι ὁ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς πόλεως ταύτης «Διαμερισμὸς τῶν ἱ-

ματίων τοῦ Χριστοῦ». Ἀλλὰ τὸ ὠραιότερον πάντων, ἐκεῖνο πρὸ τοῦ ὁποίου δὲν εἶμαι βεβαίως ὁ πρῶτος διελθὼν ἐλακλήρους ὥρας, εἶναι ὁ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγ. Θωμᾶ τοῦ Τολέδου «Ἐνταφιασμὸς τοῦ κόμητος δ' Ὀργάζ». Εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς ἡν θέσιν ἐτοποθέτησεν αὐτὸν ὁ ζωγράφος, δεξιᾷ πρὸς τὴν εἰσοδον, εἰς μίαν κυκλοτερῆ γωνίαν τῆς ἐκκλησίας· κάτω ὁ κόμης νεκρὸς ὑποβαστάζεται ὑπὸ δύο Ἀγίων, ἄνωθεν δὲ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, γονυκλινουσα πρὸ τοῦ Θεοῦ, γίνεται δεκτὴ ἐν τῷ Οὐρανῷ· τὸν νεκρὸν τοῦ Ὀργάζ περιστοιχίζουσι μοναχοί, κληρικοὶ καὶ μεγιστάνες εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ὁποίων ὁ Θεοτοκόπουλος ἀπεικόνισε μαζῇ μὲ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τοῦς μᾶλλον σημαίνοντας Τολεδάνους. Ἡ σοβαρότης τοῦ περιβάλλοντος, ὁ πλήρης μυστικισμὸς χρωματισμὸς μᾶς πληροῦσι ἐκστάσεως καὶ θαυμασμοῦ.

Οὐχὶ μακρὰν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Θωμᾶ εὐρίσκεται ἡ παλαιὰ κατοικία τοῦ Θεοτοκοπούλου, ἐν ᾗ, χάρις εἰς τὸν Μαρκήσιον de la Vega Inclan, ἰδρῦθη τὸ μουσεῖον τοῦ ζωγράφου: Casa y museo del Greco. Πλεῖστοι πίνακες, ἰδίᾳ ἀγιογραφίαι καὶ μία περίεργος θέα τοῦ Τολέδου τὸν 16ον αἰῶνα, τοῦ Κρητὸς καλλιτέχνου ἔχουσι περισυλλεγῇ ἐκεῖ. Πλὴν τούτων διάφοροι ἀναμνήσεις τοῦ Θεοτοκοπούλου ὡς καὶ φωτογραφικὴ ἀναπαράστασις ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἔργων τοῦ ζωγράφου διασπαρμένων εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Τολέδου, εἰς τὸ Ἐσκουριάλ, τὸ Πράδο τῆς Μαδρίτης καὶ τὰ μεγάλα μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Ἀλλὰ περὶ τούτων προσεχῶς.

Τολέδον, Ἰούνιος 1922.

Σ. Θ. ΛΑΣΚΑΡΙΣ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Ο ΣΤΑΥΡΩΤΗΣ

ΤΗΝ ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, τὴν περνοῦσε εἰς τὸ πλέον σκοτεινὸν μέρος τοῦ καπηλείου.— Ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐργασίαν ἔκοντοσπινε διαρκῶς.

Υψηλός, λιγνός, βλογιοκοιμένος.— Τίποτε ἄλλο δὲν εἶχε ποῦ νὰ τὸν ἐχαρακτήριζε παρὰ ἓνα μουστάκι πελώριο, «ποῦ θὰ τὸ ἐξήλεσε καὶ συνταγματάρχης» κατὰ τὴν φράσιν του. Ἡ σπάθη—ἦτο τῆς ἐφίππου χωροφυλακῆς— ἐσύρετο ἀπὸ τὴν μέσην του πρὸς τὴν γῆν. «Γι' αὐτὴ τὴ σακαρόκα ἐφάγαμε καὶ μεῖς τὰ νεῖατά μας» ἔλεγε. Καὶ πράγματι δ... Διόνυσος εἶναι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζῃ ἂν εἶχε ποτὲ φανατικώτερον ὄπαδον. Ὅταν ἔκαμνε βόλτες εἰς τὴν πλατεῖαν, ἐλάμβανεν ὕψος Μεγάλου Ναπολέοντος. Ἐβλεπε ὅλους βλοσυρῶς, ὡς νὰ ἦσαν ὅλοι ἐγκληματίαι, διέκρινε τις δὲ ὀλοφάνερα πλέον τὴν ἐπίδρασιν ἣν ἐπ' αὐτοῦ ἵσκει τὸ σπαθί.

— Κράτος κι' αὐτό!— ἔλεγε μετὰ γενναίαν οἰνοποσίαν.— Δέκα χρόνια εἶμαι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, καὶ τὸ χαντακωμένο τὸ γαλόνι δὲ μοῦ σημάδευε τὸ χέρι. Οὔτε ὑποδεκανέας, ποῦ μποροῦσε νὰ ἤμουνα τώρα τοῦλάχιστο καπετάνιος, ἂν ἤρχουνταν τὰ πράγματα — κατὰ πῶς ἔπρεπε! «Ἄς τα νὰ πᾶν κατὰ Διαβόλου».

Τὸ ἀμπέχονόν του ἐπιτυχότιο ὄπισθεν— ὁ ἄνθρωπος φαίνεται νὰ ἦτο ἄλλοτε παχύτερος, αἱ δὲ μπότες του ἔκλινον πρὸς τὸ λευκὸν χροῖμα ἔνεκα χρόνίας κοινορτίτιδος.

— Ἡσυχος ὁ τόπος σας ἔλεγεν εἰς τοὺς χωριανούς, ἦσυχος ὁ ἀναθεματισμένος. Ἔτσι μούρχεται ν' ἄβγω εἰς τ' ἀμπέλια κυνήγι.— Πιθύμησε τ' αὐτί μου καὶ τὸ μάτι μου σφαῖρα καὶ φωτιά τουφεκιοῦ.

Ἄλλ' ἂν' αὐτῶν ἀρκεῖ ὅτι ἐχόρταινον τὰ χεῖλιν του. Τοῦ Τσακρίζα τὰ βαρέλια ὡς εἶναι

καλά. Μὰ τί κρασί κ' ἔχεινο ! Ρητινοῦχος ἀμβροσία, μαργαριτάρι...

*

Ἐκάθητο ὁ περίφημος σταυρωτῆς φιλοσοφῶν μετὰ τοῦ ποτηρίου του, ὅτε ἓνα χαμίनि εἰσορμᾷ ἔντρομον.

— Κύριε χωροφύλακα ὁ σταθμάρχης σέ ζητάει γλήγωρα. Ἐλα, γιατί κάποιονε θά κόψη ὁ σιδηρόδρομος.

— Ρεῖ ἄε χάσου χασομέρη !... Ρεῖ ξέρεις ποιά ἡ σχέση μετὰξὺ ἀποσπασμένου χωροφύλακα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ ἐνὸς σταθμάρχου σιδηροδρόμου. — Ρεῖ καὶ τί θαρρεῖς πῶς εἶναι τοῦτο δῶ ; ἔ ;

Καὶ ἐβρόντησε ἐπὶ τῶν πλακῶν ὁ σταυρωτῆς τὸ ξίφος συνταράξαν τὴν ἠχώ τοῦ καπηλείου.

Τὸ παιδί ἐπέμενε.

— Ἄε ρε κι' ἔρχομαι, ξενίστασμα !

Ὁ ἐκπροσωπῶν τὴν δημοσίαν ἀρχὴν τοῦ χωριοῦ ἐξηκολούθησε τὴν ἀγειῶς διακοπεῖσαν κουβένταν του, ἐκένωσε τὸ ποτήριόν του καὶ ἀναθεματίζων αὐτὴν τὴν «ἐλεεινὴν» ὑπηρεσίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν οὔτε στιγμή δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἡσυχάζει, ἔλαβε τὴν πρὸς τὸν σταθμὸν ἄγουνσαν.

Δὲν πιστεύω ἄνθρωπος ὑπὸ τὸν ἥλιον νὰ εἶχε μεγαλοπρεπέστερον ὕψος τοῦ σταυρωτῆ ὅταν μετέβαιναν εἰς τὸν σταθμὸν «πρὸς ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων του».

Ἦκολουθεῖτο ἀπὸ δύο, τρία χωριατόπουλα, — χάσκοντα, ἐν εἵδει ἐπιτελείου.

Ἦ σακαράκα—ἔδιδε καὶ ἔπερνε εἰς τὸν δρόμον.—Ἐδιδε κτυπήματα—καὶ ἔπερνε σκόνην.—Ὁ σταθμάρχης ὠμιλοῦσε μὲ δύο τρεῖς κυρίας. Ἦ ἄφρις τοῦ σταυρωτῆ ἐξηγγέλη διὰ φοβεροῦ κτυπήματος τῆς σπάθης.

— Κύριε χωροφύλαξ ἓνας τρελλὸς γυρίζει ἐπάνω εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν. Σᾶς παρακαλῶ νὰ τὸν συλλάβετε, διὰ νὰ μὴν ἔχωμεν κανὲν δυστύχημα.

— Ὡχ ἀδελφέ. Τί σχολαστικὸς τοῦ εἶσαι, Γι' αὐτὸ μ' ἐφώνηξες : Ἄφου εἶναι τρελλός, ἃς ψοφήσῃ... Ἐοὐ ρε,—λέγει τότε στρεφόμενος πρὸς τὸ μὲ ἀνοικτὸν στόμα καὶ ἐν συγκινήσει ἀκροώμενον παιδί,—ἄλλη φορὰ νὰ μὴ ἀκακατεύεσαι σὲ ξένες δουλειές..... Καὶ ράπισμα κεραυνῶδες ἀπήχησεν ἐπὶ τῆς κατερύθρου παρειᾶς τοῦ παιδιοῦ.

— Μὰ πρέπει νὰ τὸν πιάσετε, ἔσπευσε νὰ προσθέσῃ μία ἀπὸ τὰς καθημένας κυρίας, εἶναι ἁμαρτία. Ἀκριβῶς διότι εἶναι τρελλός, ἔχει ἀνάγκην προστασίας.

— Ἐκτὸς αὐτοῦ, κυρία, δὲν θὰ πάθῃ μόνον αὐτός, θὰ πάθουν καὶ ἄλλοι, εἶπεν ὁ σταθμάρχης. Θὰ τιμωρηθῇ ὁ μηχανικός, οἱ ὁδηγοί, θὰ τρομάξουν οἱ ἐπιβάται, πάντα κακὸ εἶναι καὶ ὀφείλω....

— Μπρὲ γιὰ ἓνα τρελλὸ νὰ μπούμε σὲ ἀνησυχία τόσοι γνωστικοί, καὶ πρὸ πάντων ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τοῦ τόπου ; Μπᾶ. Μπᾶ... Καὶ ἐξήτησεν ἀπὸ τὸν σταθμάρχην ὄχι βοήθειαν ἀλλ' ἀπλούστατα τὴν φωτιάν του, καὶ ἐπανήλθεν εἰς τὸ καπηλεῖον, καταγανακτισμένος διὰ τὴν «ἀχρείαν», ὡς ἀπεκάλει, διαγωγὴν τοῦ σταθμάρχου.

*

Τὰ χεῖλη τοῦ σταυρωτῆ ἠρῶθον τὸ ὄγδον ποτήρι, τὸ ὁποῖον ἡ γενναιοδωρία τοῦ ἐγγυὲς χασάπη προσέφερεν, ὅτε ἓνας χωριάτης ἀναγγέλλει εἰς τὴν Α. Α. Μ. τὸν Τσάρον τοῦ χωριοῦ σταυρωτῆν ὅτι ὁ σιδηρόδρομος ἔκοψεν ἓνα ἄνθρωπον....

Ὁ σταυρωτῆς ἐν στοῖκῃ φιλοσοφίᾳ ἔπιε τὸ ποτηράκι καὶ μετέβη εἰς τὸν σταθμὸν, μὲ τὸ συνηθεισμένον ἐπιτελεῖόν του.—Πεῦ εἶναι ὁ ὁδηγός ; φωνάζει πρὸς τὸν σταθμάρχην ἀγρίως.

— Βλέπεις, κὴρ χωροφύλακα.

— Ἐγὼ δὲν βλέπω τίποτε.—Σὺ θὰ ἰδῇς τὸ φρέσκο. Καὶ ξιφουλκῶν ἀρειμανίως συλλαμβάνει τὸν ὁδηγὸν τῆς μηχανῆς.

— Βρὲ χανδακωμένε, βρὲ φονηᾶ, ἔλα τώρα μέσα νὰ μάθης ἄλλη φορὰ νὰ μὴ σκοτώνης ἄδικα τὸν κόσμον.

— Μὰ κύριε χωροφύλακα, ἦταν τρελλός, ἄλλως τε σᾶς εἰδοποίησε ὁ σταθμάρχης....

— Σοῦτ, βρὲ κανάγια....

Τὸν ὠδήγησε μὲ δύο ραπίσματα εἰς τὴν πρόχειρον φυλακὴν, ἣτις συνείχετο μὲ τὸ κατὰλμα του.

Τὸ τραῖνο καθυστέρησε μίαν ὥραν ἐλλείψει ὁδηγοῦ.

Ὁ σταυρωτῆς εἰς τὸ πλέον σκοτεινὸν μέρος τοῦ καπηλείου διέτασεν ἓνα ἀκόμη,—τὸ δέκατον—ποτηράκι.

Ὁ ἄνθρωπος εἶχε κουρασθῇ εἰς τὴν «ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων του».—Μίαν μόνον στιγμήν μετὰ γενναίαν ἀπομυζητικὴν προσήλωσιν τῶν χειλέων ἐπὶ τῆς στεφάνης τοῦ ποτηρίου, ἐγρύλλισε μὲ μεγάλῃ περιφρόνησιν.

— Τοὺς ἀναθεματισμένους ! Τί διαλογωρῶ εἶναι ποῦτο.—Σκοτώνονται καὶ τοῦλάχιστον δὲν σὲ εἰδοποιοῦν γιὰ νὰ κάμης καὶ σὺ ὡς ἄνθρωπος τῆς ἐξουσίας τὸ καθήκόν σου.—Κ' ἔπειτα δὲν σὲ κάνουν οὔτε ὑποδεκανέα, οἱ παληανθρωποὶ !... Ἄστα νὰ πᾶν νὰ χαθοῦνε.... Οἱ τίμιοι ἄνθρωποι δὲν βρίσκουν ἐδῶ τὸ δίκιο τους....»

Καὶ μὲ μίαν δεινὴν ὕβριν, ἡ ὁποία δὲν γράφεται, ἐτελείωσε τὸν μονόλογόν του, ἐνῷ χωρικοὶ ἀπὸ μακρὰν ἐκόμιζον ἐντὸς κοφίνου τὰ μέλη τοῦ οἰκτρῶς κατακοπέντος τρελλοῦ.

Δ. Ι. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

